

Europa Nostra 2016

Pod hlavičkou Kreativní Evropy, komunitárního programu Evropské unie na léta 2014–2020,¹ vyhlásila Europa Nostra vítěze Cen za obnovu kulturního dědictví pro tento rok.² Z celkem 187 došlých přihlášek z 36 zemí vybraly odborné poroty 28 vítězů ve čtyřech kategoriích. Slavnostní udílení evropských cen za kulturní dědictví proběhlo 24. května 2016 a zúčastnilo se ho téměř 1 000 lidí, včetně odborníků z oblasti kulturního dědictví, dobrovolníků a příznivců z celé Evropy, jakož i nejvyšších představitelů institucí EU, hostitelské země a ostatních členských států. Vyhlášení v madridském divadle Zarzuela proběhlo za účasti Plácida Dominga, prezidenta Evropy Nostry, a Tibora Navracsicse, evropského komisaře pro vzdělání, kulturu, mládež a sport. Během slavnostní ceremonie byli vyhlášeni laureáti sedmi Velkých cen, z nichž každý obdržel 10 000 eur, a vítěz Ceny veřejnosti vybraný z letošních vítězných projektů. Také letos poukázalo vysoce prestižní ocenění na vynikající kvality a odhodlání ze strany památkářů, řemeslníků, architektů, vlastníků památek, dobrovolníků a místních komunit. Obnova památek, se kterými se účastníci kongresu mohli blíže seznámit během referátů nebo na webových stránkách Evropy Nostry a které byly posléze slavnostně oceněny, dokázaly zaujmout nejenom tematicky velice širokou základnou, ale také kreativitou, inovací v oblasti udržitelného rozvoje a zapojením veřejnosti.

Laureáti Grand Prix

V kategorii OBNOVA³ získaly Grand Prix tři projekty. Prvním oceněným se stal *vodní mlýn v Agios Germanos* (Řecko),⁴ který se nachází v hornaté oblasti Národního parku Prespa. Obnova stavby z roku 1930 zahrnovala opravu chátrající budovy, rekonstrukci zničené mechanizace, přestavbu systému zásobování vodou a konstrukci nových staveb v okolí, které mlýn učinily snadněji přístupný návštěvníkům. Ambiciózní projekt měl za cíl vytvořit „živoucí památník“ průmyslového dědictví regionu, stejně jako znovuzavedení výroby mouky, které posílilo tradiční řemesla v obci a pěstování organických obilovin v okolí. Dle poroty „*tato Velká cena poukazuje na oživení mlýna, který je zároveň charakteristickým zástupcem industrializace v celé Evropě*“. Porota ocenila „*vysohou vzdělávací hodnotu a společenské zapojení, které přispěly k udržitelnému hospodářskému a environmentálnímu rozvoji v obci a v regionu v širším měřítku*“. Druhým vítězným projektem se stala rekonstrukce *Malé královské stezky* v soutěsce El Chorro (Španělsko).⁵ Chodník zavěšený nad roklí Gaitanejo a los Gaitanes v provincii Málaga přivádí návštěvníky do oblasti proslulé fenomenální přírodní krásou. Stezka byla postavena na počátku 20. století proto, aby obyvatelé vesnice El Chorro měli přístup k vodní elektrárně, kde pracovala většina z nich. Po

mocí stezky se vesničané vyhnuli dlouhému cestování. Také děti používaly tuto zkratku při cestě do nedaleké školy. V nedávné době se Malá královská stezka stala oblíbenou turistickou destinací. Rozpadající se struktura ovšem zapříčinila, že byla nazývána jednou z nejděsivějších cest na světě. Odborná porota konstatovala, že „*obnova stezky napomohla otevřít jedinečný příklad přírodního a průmyslového dědictví všem návštěvníkům, a tím zároveň podpořila novou vlnu turistiky do této oblasti*“. O tom, že nyní stezka své návštěvníky již neděsí, svědčí Cena veřejnosti, kterou projekt získal s celkovým počtem osm tisíc hlasů. Třetím vyzdvihnutým projektem se stala obnova *gotické věže ve Wimpole* v hrabství Cambridgeshire (Velká Británie).⁶ Pseudostředověká zřícenina hradu byla postavena podle návrhu architekta Sandersona Millera v roce 1749. Jako ikonická stavba posléze sloužila za příklad pro výstavbu podobných struktur v Evropě. V průběhu staletí utrpěla rozsáhlá poškození v důsledku zranitelnosti pečlivě navržených rozbitých hran, ale také kvůli prázdným oknům, chybějícímu cimbuří či absenci střechy. Dle poroty „*vyvolal projekt zajímavé otázky týkající se zachování konstruované ruiny a inspiroval povahou své obnovy*“. Ta byla podložena podrobným archeologickým výzkumem a stala se vzorem společného interdisciplinárního úsilí. Obnova věž vrátila veřejnosti a obohatila znalosti o sociální a kulturní historii celé usedlosti.

V kategorii VÝZKUM⁷ porota ocenila *Studii zachování obce Gostuša* v okrese Pirov v Srbsku.⁸ V rámci této studie provedli badatelé na každé budově v obci architektonický průzkum a vytvořili podrobnou a komplexní dokumentaci týkající se architektury a stavební techniky využití v každé jednotlivé struktuře. Studie obsahovala přesvědčivý vzdělávací prvek se silným zapojením ze strany studentů. Zároveň šla nad rámec ochrany vernakulární architektury tím, že posílila kulturní identitu oblasti a poskytla nové možnosti pro sociální a ekonomický růst v regionu. „*Studie zachování ohrožené lidové architektury v této malé, ale jedinečné horské vesnici je svědectvím o vykonané práci a o vysokém standardu obnovy, kterého může být dosaženo s dobrým výsledkem i přes omezený rozpočet. Akce obnovy byla pozoruhodně důkladná a byla provedena s vizí a jasným akčním plánem*“, zdůraznila porota.

Kategorie JEDINEČNÝ PŘÍNOS⁹ byla v tomto roce obzvláště silně zastoupena *zaměstnanci a aktivisty z Národního muzea Bosny a Hercegoviny v Sarajevu*.¹⁰ Muzeum, které je domovem více než 4 milionů artefaktů, bylo v roce 2012 zbaveno veřejného financování a z toho důvodu uzavřeno. Navzdory tomu chodili zaměstnanci do práce každý den bez nároku na odměnu v průběhu následujících tří let. Ve špatných podmínkách se starali o umělecké artefakty, jak nejlépe

uměli. „*Jejich oddanost povolání, která byla veřejně podpořena rozsáhlou občanskou kampaní vedenou neziskovou organizací AKCIJA, mobilizovala masivní podporu od veřejnosti a médií... a nakonec ovlivnila politiku na státní úrovni*“, uvedla porota. Muzeum znovu otevřelo v září 2015 s garancí veřejných financí do roku 2018. „*Toto vítězství občanské angažovanosti v oblasti kulturního dědictví je skutečně impozantní a my oslavujeme tento úspěch udělením Velké ceny*“, uvedli porotci. Jako jedinečný přínos jedince ocenila

■ Poznámky

1 Více na www.kreativnievropa.cz; <http://www.npu.cz/program-kreativni-evropa/>; https://eacea.ec.europa.eu/creative-europe_en.

2 Europa Nostra je evropské sdružení památkových organizací založené v roce 1963 v Paříži. V současnosti se její sídlo nalézá v Haagu, v Bruselu disponuje kanceláří. Členská základna se skládá ze 150 veřejných a soukromých organizací, 250 nevládních organizací a 1 500 individuálních členů a celkem pochází z padesáti evropských zemí. Cílem Evropy Nostry je pomocí vynikajících příkladů posílit povědomí o důležitosti kulturního dědictví v Evropě. Každoročně uděluje až 30 cen celkem ve čtyřech oblastech – za obnovu, za výzkum, za jedinečný přínos a za vzdělávání – školení – zvyšování povědomí o kulturním dědictví. Šest vítězných projektů rovněž obdrží *Grand Prix* a finanční odměnu ve výši 10 000 eur, jeden projekt je oceněn Cenou veřejnosti. Od roku 2013 se sdružení věnuje v rámci programu *The 7 Most Endangered* také podpoře poničených evropských památek a lokalit. Počínaje rokem 2002 byla cena povýšena na Cenu Evropské unie za kulturní dědictví a stala se součástí programu *Kultura*, který byl od počátku roku 2014 nahrazen programem *Kreativní Evropa*. Od roku 2002 bylo oceněno celkem 426 vynikajících památkových počinů. Více na www.europeanostra.org.

3 Členové poroty: Fani Mallouchou-Tufano (předsedkyně); David Thackray (místopředseda); Gabriel Ruiz Cabrero; Hugh Maguire; Axel Christopher Mykleby; Michiel Purmer; Paul Smith.

4 <http://www.europeanostra.org/awards/184/>, vyhledáno 16. 6. 2016.

5 <http://www.europeanostra.org/awards/190/>, vyhledáno 16. 6. 2016.

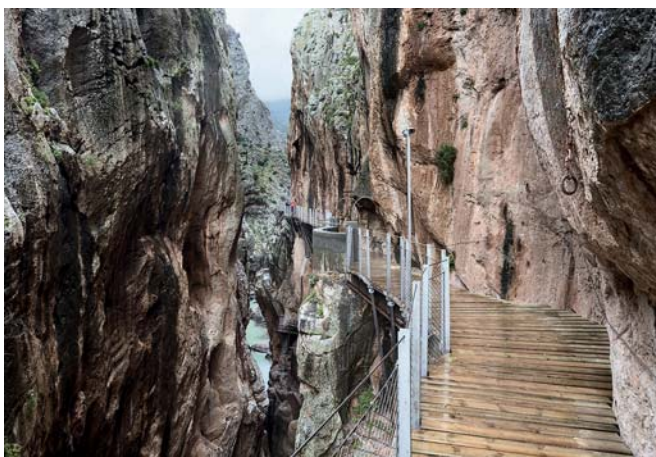
6 <http://www.europeanostra.org/awards/193/>, vyhledáno 16. 6. 2016.

7 Členové poroty: Isik Aydemir (předseda); Joanna Karmowska (místopředsedkyně); Jean-Luis Luxen; Georgios Toubekis; Paolo Vitti.

8 <http://www.europeanostra.org/awards/197/>, vyhledáno 16. 6. 2016.

9 Členové poroty: Alexander Fürst zu Sayn-Wittgenstein-Sayn (předseda); Aleksandra Kapetanovic; Laurent Levi-Strauss; Simone Mizzi; Charles Pictet; Marianne Ytterdal.

10 <http://www.europeanostra.org/awards/199/>, vyhledáno 16. 6. 2016.

1

2

Obr. 1. Soutěska El Chorro (Španělsko), Malá královská stezka. Foto: Duccio Malagamba, *Fotografia de Arquitectura*, 2015.

Obr. 2. Vyhlášení Cen za obnovu kulturního dědictví pro rok 2016 – společné foto laureátů s Plácidem Domingem a Tiborem Navracsicsem. Foto: Europa Nostra, 2016.

porota Italku *Giulii Marii Crespi*,¹¹ která od mládí hrála aktivní roli v charitativní činnosti a věnovala svůj život energické obraně italského kulturního dědictví. V roce 1975 se podílela na vzniku neziskové organizace Fondo Ambiente Italiano a do roku 2010 působila v jejím čele. Fondo Ambiente Italiano odpovídalo za četné projekty vysoce kvalitních akcí obnovy a vzdělávacích a osvětových projektů. Porota zdůraznila, že „*paní Crespi měla přímý vliv na politiky a jejich rozhodování v souvislosti s kulturním dědictvím v Itálii. Znovu a znovu podněcovala soukromou a veřejnou podporu ochrany italské krajiny a kulturního dědictví. Její mnohé úspěchy slouží jako odkaz současné i budoucí generaci*“.

Poslední, čtvrtá kategorie VZDĚLÁVÁNÍ, ŠKOLENÍ A ZVYŠOVÁNÍ POVĚDOMÍ¹² vyzdvihla finský projekt nazvaný „*Adoptuj památku*“.¹³ Obyvatelé Tampere se za podpory zemského muzea v Pirkanmaa domluvili na „adopcích“ památek kulturního a historického významu ve svém okolí. Jako správci těchto památek měli za úkol navrátit je k životu a zároveň přispět ke zvýšení informovanosti o tomto dědictví v místních komunitách. Projekt se těší obrovské popularitě v regionu Pirkanmaa a postupně se šíří po celé zemi. Dobrovolníci, kteří památky „adoptují“, jsou podporováni odborníky z muzeí a památkáři, kteří dohlíží na akce obnovy. Nadšení dobrovolníků spolu s odbornými znalostmi profesionálů má za následek důvěryhodný a vysoce efektivní projekt, který má velký dopad i přes skromný rozpočet. „*Je evidentní, že projekt může být*

využit v celé Evropě. Tato Grand Prix je významným lidí, kteří vložili obrovské úsilí do podpory aktivního občanství a přispěli k angažovanosti místních komunit ve vztahu k jejich lokálnímu dědictví,“ uvedla porota.

Každoročně jsou rovněž udělovány zvláštní ceny poroty za vynikající zásluhy o zachování a posílení kulturního dědictví, kterých si členové poroty zvláště cení, ale které nejsou ve výsledku zahrnuty do konečného výběru pro příjemce ocenění. V letošním roce porota udělila toto zvláštní uznání 14 památkovým úspěchům z devíti evropských zemí účastnících se programu Kreativní Evropa. Připomenuty byly také 2 projekty ze zemí, které se programu neúčastní. V případě České republiky se očekávání letos naplnilo v kategorii JEDINEČNÝ PŘÍNOS. Za svou celoživotní práci v Rentzově muzeu barokního tisku v Kuksu byl oceněn prof. PhDr. Stanislav Bohadlo, CSC.

Příklady dobré praxe

Samotné ceremonii předcházela v dopoledních hodinách prezentace jednotlivých projektů. Mezi zajímavé iniciativy patřilo rovněž několik příkladů dobré praxe z kategorie OBNOVA, které nakonec Grand Prix neobdržely. Pozoruhodnou akcí byla *obnova šesti kostelů ve španělské Lorce*,¹⁴ které byly po zemětřesení v roce 2011 těžce poškozeny. Sakrální stavby z období renesance, baroka a klasicismu postihlo částečné nebo úplné zřícení střechy a praskliny ve zdivu. Porota vyzdvihla především „*zapojení občanské společnosti, které napomohlo příkladně obnově sakrálních staveb v neuvěřitelně krátké době 4 let*“. Stejně tak vyzdvihla „*respekt k tradičním metodám, technikám a materiálům, které byly při opravách využity*“. Velmi inspirativní byla rovněž konverze *pivovaru De Hoorn v Lovani* na kreativní centrum.¹⁵ Pivovar byl postaven v roce 1923 a v provozu zůstal do 80. let. V roce 1997 byl prohlášen za národní kulturní památku. O dvacet let později

se podnikatelé z různých kulturních a kreativních institucí rozhodli pivovar koupit a proměnit jej v prostor, kde by se setkávali lidé pracovní i soukromě. Porota ocenila „*soukromou iniciativu skupiny lidí, kteří se rozhodli zachránit zapomenutou stavbu industriálního dědictví a vdechnout jí nový život*“. Zcela poprvé byl vybrán projekt z Islandu, a to revitalizace *francouzské nemocnice ve Faskrudsfjorduru*.¹⁶ Nemocnice vznikla jako útočiště pro francouzské námořníky, kteří na Islandu pracovali na konci 19. století. Budova byla od 80. let 20. století zcela opuštěná a více než třicet let chátrala. Akce obnovy započala v roce 2009 a jejím hybatelem se stala nadace Minjavernd. Původní nemocnice se proměnila na muzeum a hotel, který láká do oblasti východního Islandu řadu návštěvníků. Porotci ocenili, že „*projekt postihl část evropské historie zachycující vztahy Francie s Islandem na konci dlouhého století. Obnova francouzské nemocnice byla obtížným úkolem, který její autoři zvládli nepochybně velice dobře*“.

V kategorii VZDĚLÁVÁNÍ, ŠKOLENÍ A ZVYŠOVÁNÍ POVĚDOMÍ stojí za zmínku italský projekt „*Apprendisti*

■ Poznámky

¹¹ <http://www.europanostra.org/awards/200/>, vyhledáno 16. 6. 2016.

¹² Členové poroty: Goranka Horjan (předsedkyně); Maria de Conceição Alves Amaral; Lucy Hockley; Yonca Kösebay Erkan; Raphaël Labrunye.

¹³ <http://www.europanostra.org/awards/204/>, vyhledáno 16. 6. 2016.

¹⁴ <http://www.europanostra.org/awards/191/>, vyhledáno 17. 6. 2016.

¹⁵ <http://www.europanostra.org/awards/182/>, vyhledáno 17. 6. 2016.

¹⁶ <http://www.europanostra.org/awards/185/>, vyhledáno 17. 6. 2016.

Ciceroni“,¹⁷ který mladé lidi středoškolského věku vybízel, aby ve svém okolí dělali průvodce po místních pamětihodnostech. Ve výsledku se tito středoškoláci cítili více začlenění do sociálního, kulturního a ekonomického života v místě svého bydliště. Porota uvedla, že „Fondo Ambiente Italiano vytvořilo úžasnou síť učitelů, památkářů a dobrovolníků, která zasáhla do života tisícovkám studentů a tím podpořila jejich aktivní občanství“. V této kategorii je třeba rovněž upozornit na anglický projekt „Heritage Schools“,¹⁸ jenž je analytický projekt Národního památkového ústavu *Památky nás baví*, který byl podpořen z NAKI a v minulém roce byl úspěšně ukončen. Stálo by za úvahu tento projekt a řadu dalších, jejichž kvality v České republice nedoceňujeme, přihlásit do mezinárodního klání o ceny nejvyšší. V evropském kontextu jsme v minulosti uspěli již několikrát, v současnosti jako bychom usnuli na vavřínech.

Pavla HLUŠIČKOVÁ

■ Poznámky

17 <http://www.europanostra.org/awards/207/>, vyhledáno 17. 6. 2016.

18 <http://www.europanostra.org/awards/209/>, vyhledáno 17. 6. 2016.

Knihovna Metodického centra moderní architektury v Brně

Metodické centrum moderní architektury v Brně je součástí brněnského územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu a sídlí v areálu prvorepublikové vily Stiassni.¹ Na podzim loňského roku otevřelo novou odbornou knihovnu. Fondy knihovny, stejně jako celé metodické centrum, se specializují na architekturu 20. století. V knihovně se nacházejí především monografie, periodika a archivní dokumenty, které jsou věnované jednotlivým stavbám české i světové moderní architektury, jejich architektům, ale i památkové péči a obnově budov postavených ve 20. století.

Základní pilíře celé knihovny představují dvě soukromé knihovny architekta Dušana Riedla a profesora Vladimíra Šlapety. Riedlův fond, uložený ve vile Stiassni, obsahuje monografie a periodika věnovaná české architektonické scéně první poloviny 20. století. Významnou část fondu tvoří i soubor brunenský z 19. a 20. století. Tyto publikace doplňuje množství titulů s problematikou panských sídel a jejich zahrad, jejichž obnově se profesně Dušan Riedl věnoval. Součástí tohoto daru byl i rozsáhlý archiv obsahující soubory dokumentů vztahující se přímo k projektům architekta Riedla, stejně jako k ostatní brněnské architektuře počátku 20. století.

Následně se knihovna metodického centra rozšířila o fond profesora Vladimíra Šlapety, který jej metodickému centru dlouhodobě zapůjčil. Stěžejní část tohoto fondu tvoří monografie a periodika věnovaná české, a zvláště pak zahraniční architektuře 20. století. Ve Šlapetově fondu se nacházejí publikace z nejrůznějších zemí světa (od Austrálie přes Asii, Evropu až po Severní Ameriku) a představují tamější moderní architekturu i její tvůrce a stavitele. Architekturu jednotlivých zemí doplňuje i bohatá fotodokumentace na diapozitivech, pořízená přímo profesorem Šlapetou. Celá fotodokumentace, stejně jako zbytek fondu, je uložena ve vile Stiassni a je zcela k dispozici badatelům.

Zmíněné fondy doplňuje několik drobnějších darů od soukromníků i českých institucí. V následujících letech bude knihovna doplňována nákupy zahraničních publikací a počítá se i s postupným pořizováním elektronických zdrojů.

Na cestě do metodického centra je rovněž 260 knih ze soukromé knihovny Adolfa Kurta Placzeka. Ten byl potomkem slavné rodiny brněnských Placzeků. Narodil se ve Vídni, kde vystudoval dějiny umění.

Po útěku před nacisty se usídlil v New Yorku, kde v letech 1960–1980 řídil Averyho knihovnu (architektonickou knihovnu Kolumbijské univerzity). Placzekova dcera Sylvia Brewdaová vloni věnovala část knih z otčovy sbírky České republice – v Českém centru v New Yorku je převzal premiér Bohuslav Sobotka. Knihy, jejichž dar vyjednal PhDr. Petr Kroupa,² jsou nyní dočasně umístěny v pražském Klementinu.

Knihovna je přístupná odborníkům i široké veřejnosti. Otevřeno má čtyři dny v týdnu (od pondělí do čtvrtka). Veškeré publikace a archivní dokumenty se půjčují výhradně prezenčně. Je nutná předchozí rezervace, a to minimálně den předem. Bez předchozího objednání je uživatelům k dispozici pouze příruční knihovna a elektronické zdroje. Zpracovaná část fondu je k nahlédnutí v on-line katalogu na stránkách <https://www.npu.cz/cs/uop-brno>. Rozsáhlejší, nezpracovaná část mohou uživatelé prostudovat prostřednictvím elektronických soupisů přímo v badatelné knihovně.

Více informací je k nalezení na uvedených webových stránkách územního odborného pracoviště v Brně. Případní zájemci mohou využít i e-mail mavb.knihovna@npu.cz.

Eliška PLOTĚNÁ

■ Poznámky

1 Viz například Roman Zámečník, *Zahrada vily Stiassni – příklad prvorepublikového zahradního umění*, *Zprávy památkové péče* LXII, 2013, s. 317–323.

2 Petr Kroupa byl do 31. 5. 2014 ředitelem Metodického centra moderní architektury v Brně, nyní je generálním ředitelem Národní knihovny v Praze.

Ohlédnutí za workshopem k Dolní oblasti Vítkovice

V rámci projektu spolupráce Národního památkového ústavu (dále NPÚ) s Norským ředitelstvím památkové péče Riksantikvaren v oblasti technických památek a průmyslového dědictví se za přítomnosti norské velvyslankyně Siri Ellen Sletner, generální ředitelky NPÚ Nadi Goryczkové a předních norských a domácích odborníků konala v Ostravě počátkem dubna mezinárodní konference, u jejíž příležitosti byla otevřena putovní výstava¹ a vydána publikace. Navazující workshop byl zaměřen na rozbor památkových hodnot, ochrany a nového využití nejrozsáhlejší technické památky České republiky, Dolní oblasti Vítkovice.

1

Obr. 1. Publikace *Technické památky v Norsku a České republice* vydaná v souvislosti s konferencí a workshopem.

■ Poznámky

1 Výstava s českými i anglickými texty obsahuje na dvaceti panelech základní informace o památkových institucích obou zemí, souhrnné informace o průmyslovém dědictví a nejvýznamnější průmyslové a technické památky. Výstava, jejíž zapůjčení je možno dojednat na Metodickém centru průmyslového dědictví NPÚ, je koncipována jako putovní, jedna sada je prezentována v Norsku a druhá v České republice.